

ΚΕΔΙΣΑ **ΚΕΔΙΣΑ**

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

**Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε., η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α.
για το περιβάλλον και η επίδραση στην Εθνική Δημόσια
Πολιτική**

Αγγελική Ζαγορίτη

Ερευνητική Εργασία Νο. 1

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε., η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για το περιβάλλον και η επίδραση στην Εθνική Δημόσια Πολιτική

Αγγελική Ζαγορίτη
Δόκιμη Αναλύτρια ΚΕΔΙΣΑ

Ερευνητική Εργασία Νο. 1

Διοικητικό Συμβούλιο

Ανδρέας Μπανούτσος, Ιδρυτής και Πρόεδρος

Σπύρος Πλακούδας, Αντιπρόεδρος

Όμηρος Τσάπαλος, Γενικός Γραμματέας

Γιώργος Πρωτόπαπας, Εκτελεστικός Διευθυντής

Αργέττα Μαλιχουτσάκη, Οικονομική Διαχειρίστρια

Δημήτρης Κιούσης, Μέλος Δ.Σ

Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, Μέλος Δ.Σ

© 2017 Center for International Strategic Analyses (KEDISA), ALL RIGHTS RESERVED

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without written permission of the publisher.

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε.,
η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για το
περιβάλλον και η επίδραση στην
Εθνική Δημόσια Πολιτική

ΑΘΗΝΑ 2017

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΖΑΓΟΡΙΤΗ

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	3
Λέξεις – Κλειδιά.....	4
Έννοιες-Ορισμοί	5
Πίνακας Συντομογραφιών	6
Εισαγωγή.....	7
Ιστορική αναδρομή για την Ευρωπαϊκή Ένωση.....	8
Η Περιβαλλοντική Πολιτική της Ε.Ε.....	9
Πράσινη Ανάπτυξη	11
Ιστορική αναδρομή για τον Ο.Ο.Σ.Α.....	12
Η Πολιτική του Ο.Ο.Σ.Α. για το Περιβάλλον.....	13
Περιβαλλοντική Πολιτική έως το 2030	13
Επίδραση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής της Ε.Ε. στην Εθνική Δημόσια Πολιτική	15
Επίλογος	17
Βιβλιογραφία	17
Διαδικτυακές Πηγές	18

Λέξεις - Κλειδιά

- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
- ΕΚΘΕΣΗ Ο.Ο.Σ.Α.
- Ο.Ο.Σ.Α.
- ΕΛΛΑΔΑ
- ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
- Ε.Ε.

Έννοιες-Ορισμοί

- **Πράσινο Φως:** Περιβαλλοντικά θέματα τα οποία οι χώρες είτε διαχειρίζονται με ορθό τρόπο είτε βελτίωσαν σημαντικά τα τη διαχείρισή τους κατά τα τελευταία χρόνια αλλά τα οποία απαιτούν συνεχή επαγρύπνηση.
- **Κίτρινο Φως:** Περιβαλλοντικά θέματα τα οποία παραμένουν ως προκλήσεις, αλλά η διαχείρισή τους βελτιώνεται , ή για τα οποία η σημερινή κατάσταση είναι αβέβαιη ή τα οποία έτυχαν ορθής διαχείρισης στο παρελθόν, αλλά όχι τόσο σήμερα.
- **Κόκκινο Φως:** Περιβαλλοντικά θέματα τα οποία δεν τυγχάνουν ορθής διαχείρισης, βρίσκονται σε κακή ή επιδεινούμενη κατάσταση και τα οποία χρήζουν επείγουσας προσοχής. Όλες οι τάσεις είναι παγκόσμιες εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά.
- **Economic Growth:** Οικονομική Μεγέθυνση
- **Economic Development:** Οικονομική Ανάπτυξη

Πίνακας Συντομογραφιών

- Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση
- Α.Ε.Π. : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- Ε.Ο.Κ. : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
- Ε.Κ. : Ευρωπαϊκή Κοινότητα
- Ο.Ο.Σ.Α. : Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
- Ε.Σ.Χ.Π. : Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος
- Υ.Π.Ε.Κ.Α. : Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
- Ο.Ν.Ε.: Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Εισαγωγή

Στην παρούσα ερευνητική εργασία γίνεται προσπάθεια να αποτυπωθεί η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) , η έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) για αυτή την πολιτική καθώς και η επίδρασή της στην Εθνική Δημόσια Πολιτική. Θα αναλυθεί ο ρόλος και η λειτουργία της πολιτικής της Ε.Ε. για το περιβάλλον, η πράσινη και αειφόρος ανάπτυξη ,καθώς και η επίδραση αυτής της πολιτικής στην Ελλάδα. Όπως επίσης, θα αναφερθεί και ο ρόλος του Ο.Ο.Σ.Α. στα θέματα του περιβάλλοντος.

Η δομή της εργασίας συνιστάται από έξι ενότητες και τον επίλογο. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή θα παρουσιάσουμε την περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε., όπου θα αναφέρουμε πως οδηγηθήκαμε στην προστασία του περιβάλλοντος , όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Στην δεύτερη και στην τρίτη ενότητα, θα παρουσιάσουμε το ιστορικό πλαίσιο του Ο.Ο.Σ.Α και την έκθεσή του για το περιβάλλον, αντίστοιχα. Μετά, θα ασχοληθούμε με το τρίτο σκέλος της εργασίας μας, το οποίο είναι η Εθνική Δημόσια Διοίκηση. Στην πέμπτη ενότητα θα μιλήσουμε για το πώς επιδρά η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. στον ελληνικό χώρο. Γεγονός που θα μας οδηγήσει στην έκτη ενότητα, όπου θα ασχοληθούμε για την περιβαλλοντική πολιτική και τοπική αυτοδιοίκηση. Στο τέλος παρατίθεται ο επίλογος- συμπεράσματα που προέκυψαν από την ερευνητική εργασία για την περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε., την έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. αναφορικά με το περιβάλλον και για την επίδρασή της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. στην Εθνική Δημόσια Διοίκηση.

Ιστορική αναδρομή για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ε.Ε. αποτελεί μια οικονομική και πολιτική ένωση 28 κρατών μελών (27 εάν τελικά ολοκληρωθεί η διαδικασία του Brexit). Η προσπάθεια για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση έχει ως αφετηρία την 9^η Μαΐου 1950 με την Δήλωση Σούμαν¹. Η συγκεκριμένη ημερομηνία, χαρακτηρίζεται ως η ημέρα της Ευρώπης. Ύστερα, περνάμε, στην επόμενη ημερομηνία ορόσημο για την Ευρώπη, την 25^η Μαρτίου του 1957, όπου υπογράφηκε η Συνθήκη της Ρώμης², η οποία σηματοδοτεί την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.).

Τα πρώτα ιδρυτικά κράτη- μέλη της Ε.Ο.Κ.³ ήταν έξι και είναι τα εξής: Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ιταλία και Κάτω Χώρες⁴.

Εν συνεχεία, την 7^η Φεβρουαρίου 1992⁵ υπεγράφη η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου του 1993⁶. Η Ε.Κ. μετονομάζεται σε Ε.Ε. Η συγκεκριμένη συνθήκη συγχώνευσε την προϋπάρχουσα Συνθήκη της Ρώμης, με την οποία δημιουργήθηκε η Ε.Ο.Κ., την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, τις οποίες και αντικατέστησε. Η Ε.Ε. έχει την έδρα της, στις Βρυξέλλες. Έχει εισάγει ενιαίο νόμισμα , το ευρώ, μέσα στα πλαίσια της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε.). Το ευρώ, ως ονομασία του ενιαίου νομίσματος έχει καθιερωθεί από την 16^η Δεκεμβρίου του 1995. Στις παγκόσμιες συναλλαγές εισήχθη την 1^η Ιανουαρίου του 1999. Ενώ τα νομίσματα και τα τραπεζογραμμάτια έχουν υιοθετηθεί από την 1^η

¹ https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_el (1/8/2017)

² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023> (1/8/2017)

³ Για την ενοποίηση υπάρχουν δύο διαδικασίες:

1. Η διαδικασία της διεύρυνσης (με την οποία προστέθηκαν νέες χώρες εκτός των έξι δυτικών κρατών)
2. Η διαδικασία της εμβάθυνσης (που σημαίνει , πώς από την οικονομική ένωση, τους τομείς που έχουμε τότε θα τους εμβαθύνουμε και θα οδηγηθούμε στην πολιτική ένωση. Τότε είχαμε περίπου 12 τομείς και προστέθηκαν και άλλοι)

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023> (1/8/2017)

⁵ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CE%AC%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%87%CF%84 (1/8/2017)

⁶ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7 (1/8/2017)

Ιανουαρίου του 2002 και συνολικά από δέκα εννιά κράτη μέλη της ένωσης.⁷ Η Ελλάδα εντάχθηκε στην ευρωζώνη τον Ιανουάριο του 2001.⁸

Με την δημιουργία της Ε.Ε. , θεσπίστηκε για πρώτη φορά ο όρος Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια. Δηλαδή, οι πολίτες των κρατών μελών της Ε.Ε. είναι πολίτες και του ευρωπαϊκού χώρου πέρα από πολίτες της εκάστοτε χώρας. Εκτός από αυτό, οι πολίτες κάθε χώρας της Ε.Ε. απολαμβάνουν τις τέσσερις βασικές ελευθερίες της Ένωσης, οι οποίες είναι οι ακόλουθες :

1. Ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων
2. Ελεύθερη διακίνηση αγαθών
3. Ελεύθερη διακίνηση υπηρεσιών
4. Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων

Οι συγκεκριμένες τέσσερις ελευθερίες ορίζουν ότι : οι πολίτες κρατών μελών της Ε.Ε. μπορούν να κυκλοφορούν, να διαμένουν, να εργάζονται και να εμπορεύονται ελεύθερα στο έδαφος άλλων κρατών μελών της Ε.Ε. Να εκλέγουν ή /και να εκλέγονται κάθε πέντε έτη στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επιπρόσθετα, οι προαναφερθείσες ελευθερίες, έχουν τεθεί σε εφαρμογή , καθώς η Συμφωνία του Σένγκεν (Schengen), η οποία υπεγράφη αρχικά την 14^η Ιουνίου του 1985 και εκ νέου την 19^η Ιουνίου του 1990, ως «Σύμβαση Εφαρμογής Συμφωνίας Σένγκεν». Ενώ, τέθηκε σε ισχύ με την Συνθήκη του Άμστερνταμ⁹. Κατάργησε τους ελέγχους των διαβατηρίων στα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε. Ακόμα, η Ε.Ε., δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κάτι για το οποίο θα μιλήσουμε στην συνέχεια.

Η Περιβαλλοντική Πολιτική της Ε.Ε.

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. είναι η πολιτική που ασκεί ο Ευρωπαϊκός χώρος, γύρω από το θέμα «περιβάλλον». Η συγκεκριμένη πολιτική

⁷ <http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html> (2/8/2017)

⁸ <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/transition.aspx> (2/8/2017)

⁹ που υπεγράφη την 2^η Οκτωβρίου του 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου του 1999.<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:I33020> (2/8/2017)

νομιμοποιείται με την ισχύ των έξι ακόλουθων συνθηκών: Συνθήκη της Ρώμης (1957), Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986), Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), Συνθήκη της Νίκαιας (2001) και Συνθήκη της Λισαβόνας (2007) .

Στην Συνθήκη της Ρώμης, η προστασία του περιβάλλοντος δεν ήταν το κύριο ζήτημα, καθώς είχε ως στόχο την ανάπτυξη και μεγέθυνση της κοινής αγοράς. Ωστόσο, το 1972 στο Παρίσι (έτος το οποίο πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον), ζητήθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων ένα πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον καθώς και την έκδοση τομεακών περιβαλλοντικών οδηγιών. Αυτό συνέβη επειδή την δεκαετία του 70', η προστασία του περιβάλλοντος άρχισε να απασχολεί, λόγω της επιβάρυνσής του από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Ακολούθησαν επτά παρόμοια προγράμματα (1976, 1982, 1987, 1993, 2002, 2013¹⁰). Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη πρόσθεσε, την πρώτη νομική βάση της κοινής περιβαλλοντικής πολιτικής, με στόχο τη διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος, την προστασία της ανθρώπινης υγείας και τη διασφάλιση της ορθολογικής χρήσης των φυσικών πόρων. Η αναθεώρηση της συνθήκης του Μάαστριχτ συμπεριέλαβε το περιβάλλον ως επίσημο πεδίο πολιτικής της Ε.Ε. Επιπρόσθετα, το 1997 με την Συνθήκη του Άμστερνταμ, η περιβαλλοντική προστασία ενσωματώθηκε σε όλες τις τομεακές πολιτικές της Ε.Ε. Αυτό έγινε για λόγους βιώσιμης ανάπτυξης. Ενώ η τελευταία αναθεώρηση της συνθήκης (Συνθήκη της Λισαβόνας), καθιέρωσε ως κύριο στόχο την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε τρίτες χώρες. Η περιβαλλοντική πολιτική βασίζεται στο Άρθρο 174 «της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας»¹¹. Το εν λόγω άρθρο, προβλέπει και τους στόχους της συγκεκριμένης πολιτικής. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε επιδιώκει:

- την διατήρηση, την προστασία και την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.
- Την προστασία της υγείας του ανθρώπου
- Την συνετή και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων
- Προώθηση μέτρων για να αντιμετωπιστούν τα περιφερειακά ή παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα.

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική βασίζεται στην περιβαλλοντική ευθύνη και στην αρχή της προφύλαξης, της πρόληψης και της διόρθωσης της ρύπανσης στην πηγή. Η πρώτη αρχή είναι ένα εργαλείο για την προστασία του περιβάλλοντος και το οποίο αποδίδει ευθύνες για τις περιβαλλοντικές

¹⁰ <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/el.pdf>,
<https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO200/7%20o%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%91%20%CE%94%CE%A1%CE%91%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%9F%20%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%92%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%9F%CE%9D.pdf> (2/6/2017)

¹¹ <http://www.eyeisotita.gr/el/Pages/DictionaryFS.aspx?item=887> (2/8/2017)

καταστροφές. Στηρίζεται στις αρχές της περιβαλλοντικής πολιτικής και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», που σημαίνει ότι ο «ρυπαίνων», υποχρεούται να πληρώσει για την ζημιά ή για την καταστροφή που προκάλεσε σε προστατευόμενα είδη και φυσικούς οικότοπους, σε ύδατα και έδαφος. Για να εφαρμοσθεί η αρχή θα πρέπει να εντοπισθεί ο «ρυπαίνων», να αποτιμηθεί η ζημιά-καταστροφή και να αποδειχθεί η σχέση του υπαίτιου με την περιβαλλοντική ζημιά.

Η δεύτερη αρχή, δηλαδή η αρχή της πρόληψης/προφύλαξης είναι μια στρατηγική για την σωστή διαχείριση κάποιου κινδύνου προς την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. Η συγκεκριμένη αρχή, για να ενεργοποιηθεί πρέπει να αξιολογείται και να προσδιορίζεται ο βαθμός επιστημονικής αβεβαιότητας, οι κίνδυνοι και οι πιθανές συνέπειες πριν την λήψη αποφάσεων και να υπάρχει πρόσβαση στα αρχεία-πορίσματα για τα ενδιαφερόμενα μέρη.¹²

Η περιβαλλοντική πολιτική στις Ε.Ε. ασκείται με οδηγίες, δηλαδή η Ε.Ε. θέτει έναν στόχο και εναπόκειται στο κάθε κράτος με ποιόν τρόπο θα τον εφαρμόσει. Επιπρόσθετα, η Ε.Ε. χρηματοδοτεί τα περιβαλλοντικά έργα, όπως περιβαλλοντικά έργα υποδομής, μονάδες βιολογικού καθαρισμού, από την συνοχή τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Πράσινη Ανάπτυξη

Πράσινη ανάπτυξη σημαίνει η βιώσιμη ή διατηρήσιμη ανάπτυξη και στα αγγλικά αποδίδεται με τον όρο «green growth». Η πράσινη ανάπτυξη σχετίζεται και με την αειφόρο ανάπτυξη, ή όπως λέγεται στα αγγλικά «sustainable development»¹³. Πρέπει να τονισθεί ότι η αειφόρος ανάπτυξη έγκειται στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ ο όρος πράσινη ανάπτυξη αφορά την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Ο όρος «πράσινη ανάπτυξη» πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ωστόσο, υιοθετήθηκε και επίσημα στην 5^η Διυπουργική Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Ασία και τον Ειρηνικό, του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών, στη Σεούλ το Μάρτιο του 2005. Η πράσινη μεγέθυνση υποσχόταν πως θα παρείχε μια λύση για το

¹² Από σημειώσεις (αδημοσίευτο υλικό), του Χ. Χρυσομαλλίδη από το μάθημα «Ελληνική οικονομία και ευρωπαϊκή ενοποίηση» (2016)

¹³ Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο «**economic growth**»(= οικονομική μεγέθυνση) και το «**economic development**»(= οικονομική ανάπτυξη). Το πρώτο σημαίνει, διαχρονική διεύρυνση της παραγωγής και μπορεί να οριστεί ως ο ρυθμός αύξησης του συνολικού ή του κατά κεφαλή πραγματικού ΑΕΠ. Ενώ «economic development», σημαίνει η αύξηση της οικονομικής ευημερίας.

περιβάλλον και την οικονομία, με θετικά αποτελέσματα, δίνοντας έμφαση στη βελτίωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Αυτό θα επιτυγχανόταν:

- περιορίζοντας τις περιβαλλοντικές πιέσεις που προκαλεί η οικονομική μεγέθυνση,
- βελτιώνοντας τις περιβαλλοντικές επιδόσεις των ενδιαφερομένων κρατών,
- προάγοντας τη συνέργεια μεταξύ περιβάλλοντος και οικονομίας μέσω ανάπτυξης περιβαλλοντικά αποδεκτών τεχνολογιών

Επιπλέον, το 2009 η πράσινη ανάπτυξη υιοθετήθηκε από τα κράτη- μέλη του Ο.Ο.Σ.Α., με την «Διακήρυξη για την πράσινη μεγέθυνση». Η συγκεκριμένη κίνηση, στον απόηχο της μεγάλης οικονομικής κρίσης του 2008, είχε ως στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης.

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της πράσινης ανάπτυξης είναι το να δημιουργούνται νέες επαγγελματικές ευκαιρίες, θέσεις απασχόλησης, καθίσταται η οικονομία πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη, χωρίς ωστόσο να δημιουργεί προβλήματα στο περιβάλλον. Η πράσινη ανάπτυξη, προβάλλει επίσης την εξοικονόμηση, δηλαδή να μην γίνεται υπέρ κατανάλωση, αλλά να δίνεται αξία στους φυσικούς πόρους. Για παράδειγμα, η χρήση ηλιακού θερμοσίφωνα για να αποφύγουμε την σπατάλη στο ρεύμα. Ένα τελευταίο χαρακτηριστικό της είναι και η αξιοποίηση της τεχνολογίας, η οποία έχει ως στόχο τις χαμηλές εισροές υλικών και ενέργειας και χαμηλές εκροές ρύπων.

Η Πράσινη Ανάπτυξη αποτελεί ένα καινούργιο μοντέλο που επηρεάζει όλους τους τομείς της κοινωνίας. Ταυτόχρονα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για το μέλλον τόσο στον περιβαλλοντικό, όσο και στον κοινωνικό –οικονομικό τομέα. Γι αυτό τον λόγο είναι απαραίτητη η υιοθέτηση της ιδέας της «πράσινης ανάπτυξης», για να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής μας.

Ιστορική αναδρομή για τον Ο.Ο.Σ.Α

Ο Ο.Ο.Σ.Α., αποτελεί διεθνή οικονομικό οργανισμό, που βασίζεται στις αρχές του ελεύθερου εμπορίου και οικονομικού φιλελευθερισμού. Είναι η μετεξέλιξη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Ο.Ε.Ο.Σ), από το 1960¹⁴. Για να ενταχθεί ένα κράτος στον Ο.Ο.Σ.Α. πρέπει να αποδέχεται την «Δημοκρατία της Αγοράς» και να υπάρχει μια κοινή ιδεολογική βάση με τους υπόλοιπους οικονομικούς οργανισμούς. Ο ρόλος του Ο.Ο.Σ.Α. είναι: μικρή

¹⁴<http://www.minagric.gr/index.php/el/theministry2/agriculturalpolicy/koinotsxeseis/dienorgan/1234-oosa> (3/8/2017)

παρέμβαση του κράτους, ελεύθερη αγορά και έμφαση στο διεθνές εμπόριο. Η φιλελεύθερη ιδεολογία είναι γνωστή ως «η συναίνεση της Ουάσινγκτον»¹⁵. Ακόμα, λειτούργησε σε συνεργασία με την Ε.Ε. για το θέμα της κοινωνίας της γνώσης¹⁶. Επιπροσθέτως, για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προάγουν: την βέλτιστη χρήση των οικονομικών τους πηγών, την επιστήμη, την τεχνολογία, εσωτερική και εξωτερική χρηματο-οικονομική σταθερότητα και παροχή βοήθειας στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Ουσιαστικά, αφορούν: συλλογή δεδομένων, συζήτηση, ανάλυση, λήψη αποφάσεων, εφαρμογή και παρακολούθηση/αναθεώρηση. Εστιάζοντας στην χώρα μας, η Ελλάδα, αποτελεί ιδρυτικό μέλος του συγκεκριμένου διεθνή οικονομικού οργανισμού. Οι προτεραιότητές της, σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α., βασίζονται στην ενίσχυση των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας, στη μείωση των ρυθμίσεων στις βιομηχανίες δικτύων, στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της Δημόσιας Διοίκησης και της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος. Κάθε κράτος μέλος έχει Μόνιμο Αντιπρόσωπο. Τέλος, η Ελλάδα αντιπροσωπεύεται μέσω του Συμβουλίου (συμμετέχουν ο Υπουργός Εξωτερικών/αρμόδιοι Υπουργοί με βάση το αντικείμενο που συζητάτε) και των επιτροπών (αρμόδιοι αξιωματούχοι των εκάστοτε Υπουργείων. Υπεύθυνοι για να παρακολουθούν, όσα αποφασίζονται σε υπερεθνικό επίπεδο.)

Η Πολιτική του Ο.Ο.Σ.Α. για το Περιβάλλον

Περιβαλλοντική Πολιτική έως το 2030

Ο ρόλος του Ο.Ο.Σ.Α. για το περιβάλλον καθορίζεται και διατυπώνεται στην έκθεση του εν λόγω διεθνή οργανισμού με τίτλο «OECD Environmental Outlook to 2030». Η συγκεκριμένη έκθεση βασίζεται σε αναλύσεις για το πώς θα εξελιχθούν τα περιβαλλοντικά ζητήματα, μέχρι το 2030, στις χώρες εντός του Ο.Ο.Σ.Α, αλλά και εντός των χωρών «BRICS» (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία,

¹⁵[https://stavros mavroudeas.wordpress.com/2006/05/27/%C2%AB%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1/\(3/6/2017\)](https://stavros mavroudeas.wordpress.com/2006/05/27/%C2%AB%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1/(3/6/2017))

¹⁶ Βασίζεται στην άρρητη γνώση. Οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν πολύ γρήγορα, Για οικονομική ανάπτυξη πρέπει να βασιζόμαστε στην τεχνολογία και την γνώση / εκπαίδευση. Δεν ισχύει μόνο σήμερα, αλλά υπάρχει από παλιά βέβαια διαφοροποιείται στο εύρος της διασποράς, στο ποιοι και πόσοι χρησιμοποιούν την τεχνολογία.

Κίνα, Νότια Αφρική). Παρέχει λύσεις και τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων που έχουν ή θα έχουν εμφανιστεί μέχρι τότε στο περιβάλλον, όπως είναι η κλιματική αλλαγή.

Η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. παρουσιάζει έναν πίνακα και μια ανάλυση αυτού για τις περιβαλλοντικές προκλήσεις που θα διαμορφωθούν μέσα στα επόμενα χρόνια, ακολουθώντας το σύστημα το «φωτεινού σηματοδότη» και δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στα ζητήματα του «κόκκινου φωτός».

	 [Πράσινο φως]	 [Κίτρινο φως]	 [Κόκκινο φως]
Κλιματική αλλαγή		<ul style="list-style-type: none"> Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ανά μονάδα ΑΕΠ 	<ul style="list-style-type: none"> Παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου Αύξηση των ενδείξεων ότι το κλίμα ήδη μεταβάλλεται.
Βιοποικιλότητα & ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι	<ul style="list-style-type: none"> Δασική έκταση στις χώρες του ΟΟΣΑ 	<ul style="list-style-type: none"> Διαχείριση δασών Προστατευόμενες περιοχές 	<ul style="list-style-type: none"> Ποιότητα οικοσυστημάτων Απώλεια ειδών Χωροκατακτητικά ξένα είδη Τροπικά δάση Παράνομη υλοτομία Κατακερματισμός οικοσυστημάτων
Νερό	<ul style="list-style-type: none"> Ρύπανση νερού από σημειακές πηγές στις χώρες του ΟΟΣΑ (βιομηχανία, δήμοι) 	<ul style="list-style-type: none"> Ποιότητα επιφανειακού νερού και επεξεργασία λυμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> Λειψυδρία Ποιότητα υπόγειων υδάτων Γεωργική χρήση και ρύπανση νερού
Ποιότητα του αέρα	<ul style="list-style-type: none"> Εκπομπές SO₂ & NO_x των χωρών του ΟΟΣΑ 	<ul style="list-style-type: none"> Αιωρούμενα σωματίδια και όζον σε επίπεδο εδάφους (τροποσφαιρικό όζον) Εκπομπές από τις οδικές μεταφορές 	<ul style="list-style-type: none"> Ποιότητα αστικού αέρα
Απόβλητα και επικίνδυνες χημικές ουσίες	<ul style="list-style-type: none"> Διαχείριση αποβλήτων στις χώρες του ΟΟΣΑ Εκπομπές CFC των χωρών του ΟΟΣΑ 	<ul style="list-style-type: none"> Παραγωγή δημοτικών αποβλήτων Εκπομπές CFC των αναπτυσσόμενων χωρών 	<ul style="list-style-type: none"> Διαχείριση και μεταφορά επικίνδυνων αποβλήτων Διαχείριση αποβλήτων στις αναπτυσσόμενες χώρες Χημικές ουσίες στο περιβάλλον και τα προϊόντα

Η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. ,εκτός από τις λύσεις τονίζει και τις συνέπειες που θα προκληθούν αν δεν ενεργοποιηθεί η περιβαλλοντική πολιτική. Μερικές από τις επιπτώσεις της αδράνειας είναι οι εξής: οι παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου θα αυξηθούν προκαλώντας καύσωνες , πλημμύρες λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας τους πλανήτη κατά 1,7- 2,4 ° πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα. Οι θάνατοι που προκύπτουν από το τροποσφαιρικό όζον θα τετραπλασιαστούν, ενώ οι θάνατοι που σχετίζονται με τα αιωρούμενα σωματίδια θα υπερδιπλασιαστούν.

Γενικά , όμως οι επιπτώσεις που αφορούν το περιβάλλον έχουν να κάνουν άμεσα με τις αναπτυσσόμενες χώρες καθώς το οικονομικό τους υπόβαθρο και η τεχνογνωσία τους είναι σε πρώιμο στάδιο ή τουλάχιστον δεν είναι στο ίδιο επίπεδο με τις υπόλοιπες κατηγορίες χωρών.

Επίδραση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής της Ε.Ε. στην Εθνική Δημόσια Πολιτική

Η Ελλάδα άρχισε να έρχεται πιο κοντά σε θέματα του περιβάλλοντος κατά την δεκαετία του 70'. Καθώς στο Σύνταγμα του 1975 προστέθηκε το άρθρο 24 που αφορούσε την προστασία του περιβάλλοντος. Όπως επίσης, το ενδιαφέρον της Ελλάδας για την προστασία του περιβάλλοντος, φαίνεται και στην ψήφιση του Νόμου 360/76, που αναφέρεται στην χωροταξία και το περιβάλλον. Αυτός ο νόμος είχε ως στόχο να συντονίσει τους κρατικούς φορείς που ήταν υπεύθυνοι για την άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα. Κάτι τέτοιο θα γινόταν με την δημιουργία του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (ΕΣΧΠ) που προέβλεπε ο νόμος. Ακόμα, ο νόμος 360/76 καθορίζει έννοιες όπως το περιβάλλον, ρύπανση, απόβλητα, προστασία του περιβάλλοντος κ.α. Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας έχει ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο της Ελλάδας. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η διοικητική υποστήριξη της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα έχει ως βάση το αποκεντρωμένο σύστημα και είναι ιεραρχημένη ως εξής: α) κεντρικό επίπεδο, β) περιφερειακό επίπεδο και γ) τοπικό επίπεδο και ο υπεύθυνος φορέας στην Ελλάδα είναι το ΥΠΕΚΑ. Οι αρμοδιότητες του υπεύθυνου φορέα περιβαλλοντικής πολιτικής στην χώρα μας είναι οι ακόλουθες:

- η δημιουργία και θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών και πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος
- η διαχείριση και ο συντονισμός των προσπάθειών για την εφαρμογή τους και την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με τις σχετικές κείμενες διατάξεις

Αν και έχουμε κάνει κάποια βήματα για να προστατεύσουμε το περιβάλλον μας ενσωματώνοντας στο εθνικό δίκαιο αρκετές ευρωπαϊκές οδηγίες που αφορούν την περιβαλλοντική πολιτική, υστερούμε όμως ως προς την έγκαιρη ενσωμάτωση των οδηγιών αυτών στην Εθνική Δημόσια Πολιτική. Αυτή η κατάσταση έχει ως συνέπεια να σημειώνεται ένας αρνητικός/τυπικός περιβαλλοντικός «εξευρωπαϊσμός» για την Ελλάδα, κυρίως στους τομείς α) φύση, β) ύδατα και γ) απόβλητα.

Πιο συγκεκριμένα και όσο αφορά την εφαρμογή της ευρωπαϊκής πολιτικής προστασίας της φύσης (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ), δηλαδή τον τομέα για την προστασία των φυσικών οικότοπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, οι διαδικασίες για την λήψη μέτρων είναι χρονοβόρες. Ακόμα, παρατηρείται πως αρκετοί φορείς προστατευόμενων περιοχών δεν έχουν τεθεί σε λειτουργία, όπως προβλέπει ο Ν. 2742/1999.¹⁷

¹⁷ Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα – Οικονομία, κοινωνία, πολιτικές», Εκδόσεις «ΔΙΟΝΙΚΟΣ», Αθήνα 2006 και από σημειώσεις (αδημοσίευτο υλικό), του Χ. Χρυσομαλλίδη από το μάθημα «Ελληνική οικονομία και ευρωπαϊκή ενοποίηση» (2016)

Τα ίδια γεγονότα παρατηρούνται και στον τομέα των υδάτων , καθώς δεν έχουν εξασφαλιστεί οι αρμόδιες διοικητικές ρυθμίσεις, όπως προβλέπει η Οδηγία 2000/60/ΕΟΚ, άρθρο 3 «τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν τις κατάλληλες διοικητικές ρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού της κατάλληλης αρμόδιας αρχής, για την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας Οδηγίας μέσα σε κάθε λεκάνη απορροής ποταμού στο έδαφός τους¹⁸».¹⁹

Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, απογοητευτική εικόνα της εθνικής δημόσιας διοίκησης στον περιβαλλοντικό «εξευρωπαϊσμό» παρατηρείται και στον τομέα των αποβλήτων. Η αργή στάση της Ελλάδας στο θέμα των αποβλήτων, έχει απασχολήσει κατά καιρούς την διεθνή κοινότητα, καθώς η Ελλάδα έχει καταδικαστεί δύο φορές (1992 και 2000) από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την ύπαρξη παράνομης χωματερής στο σημείο όπου εκβάλλει ο Κουρουπητός²⁰. Ωστόσο, στο σημείο αυτό, πρέπει να τονισθεί ότι η νομοθεσία για τα απόβλητα δεν έχει εφαρμοσθεί κυρίως για δύο λόγους. Ο ένας είναι λόγω πρόχειρης κατασκευής των απαραίτητων έργων για την σωστή λειτουργία της Οδηγίας για τα απόβλητα. Ενώ , ο δεύτερος λόγος είναι η έλλειψη πολιτικής πρωτοβουλίας. Συνεχίζοντας, εκτός από τον αρνητικό περιβαλλοντικό «εξευρωπαϊσμό» παρατηρείται και ένας θετικός περιβαλλοντικός «εξευρωπαϊσμός». Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι εφαρμόστηκε η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ που αφορά την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών έργων. Όπως επίσης ενσωματώθηκε και τηρήθηκε η Οδηγία 2003/4/ΕΚ που έχει σχέση με την περιβαλλοντική πληροφόρηση, το οποίο αποτελεί σημαντικό γεγονός, καθώς η πληροφόρηση μπορεί να ευαισθητοποιήσει και να φέρει τον κόσμο κοντά στο περιβάλλον.

¹⁸ «Περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού»: “ενδεικτικό χωρικό επίπεδο διοικητικής οργάνωσης της διαχείρισης”

¹⁹ Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα – Οικονομία , κοινωνία , πολιτικές» , Εκδόσεις «ΔΙΟΝΙΚΟΣ» , Αθήνα 2006 και από σημειώσεις (αδημοσίευτο υλικό), του Χ. Χρυσομαλλίδη από το μάθημα «Ελληνική οικονομία και ευρωπαϊκή ενοποίηση» (2016)

²⁰ Ποταμός στην περιοχή των Χανίων

Επίλογος

Συμπερασματικά, η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. και οι πολιτικές του Ο.Ο.Σ.Α. για το περιβάλλον δεν έχουν υιοθετηθεί πλήρως από την Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι έχει ενσωματώσει στο ελληνικό δίκαιο πολλές κοινοτικές οδηγίες για το περιβάλλον. Ειδικότερα, στην Εθνική Δημόσια Πολιτική της Ελλάδος, δεν εφαρμόζονται σωστά οι πολιτικές της Ε.Ε. για την προστασία του περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο, ίσως απορρέει από το γεγονός ότι «στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ κουλτούρα (προστασίας) του δημόσιου χώρου και του κοινού αγαθού».

Η αποτελεσματικότερη λύση στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων είναι να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ κρατών, με κύριο στόχο την ενίσχυση των περιβαλλοντικών δράσεων, καθώς και να ισχυροποιηθεί η διεθνής περιβαλλοντική διακυβέρνηση.

Βιβλιογραφία

- Νικολόπουλος , Καπογιάννης , Τασσοπούλου , «Όψεις και επιπτώσεις της διείδυσης, της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας στην Ελλάδα» (2006).
- Μαραβέγιας, Σακελλαρόπουλος «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα – Οικονομία , κοινωνία , πολιτικές» , Εκδόσεις «ΔΙΟΝΙΚΟΣ» , Αθήνα, (2006).
- «Πράσινη ανάπτυξη, υιοθετώντας τις αρχές της κυκλικής οικονομίας», Ευρωπαϊκή επιτροπή (2006).
- Μακρουδημήτρης. Πραβίτα , « Δημόσια Διοίκηση , στοιχεία διοικητικής οργάνωσης», εκδόσεις «ΣΑΚΚΟΥΛΑ» , πέμπτη έκδοση (2012).
- Μαραβέγιας, Τσινισιζέλης «Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές 50 χρόνια», εκδόσεις «ΘΕΜΕΛΙΟ» (2007).
- Τσαντίλης , Χατζημπίρος «Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
- Rod Hague, Martin Harrop “ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ», εκδόσεις «ΚΡΙΤΙΚΗ», αναθεωρημένη έκδοση (2011).

- Π.Κ. Ιωακειμίδης «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ», εκδόσεις «ΘΕΜΕΛΙΟ» (1998).
- Π. Νάσκου –Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης «ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ» , εκδόσεις «ΣΑΚΚΟΥΛΑ» (2015).

Διαδικτυακές Πηγές

- https://europa.eu/european-union/topics/environment_el
- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.4.1.html (20/4/2017)
- https://europa.eu/european-union/topics/environment_el (20/4/2017)
- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.4.2.html (31/5/2017)
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%82,_%CE%A7%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%AF%CF%89%CE%BD_%CE%88%CF%81%CE%B3%CF%89%CE%BD (31/5/2017)
- <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/el.pdf> (2/6/2017)
- <https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO200/7%20ο%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%91%20%CE%94%CE%A1%CE%91%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%9F%20%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%92%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%9F%CE%9D.pdf> (2/6/2017)
- <https://stavros mavroudeas.wordpress.com/2006/05/27/%C2%AB%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9>

%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%BC%CE%B5%
CF%84%CE%B1/ (3/6/2017)

- <http://www.minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/agricultural-policy/koinotsxeseis/dienorgan/1234-oosa> (3/6/2017)
- <http://www.efxini.gr/el/latest-news/342-2014-10-08-09-11-33> (4/6/2017)
- <http://www.oecd.org/env/indicators-modelling-outlooks/40203657.pdf> (30/6/2017)
- https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_el (1/8/2017)
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023> (1/8/2017)
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CE%AC%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%87%CF%84 (1/8/2017)
- <http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html> (2/8/2017)
- <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/transition.aspx> (2/8/2017)
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:I33020> (2/8/2017)
- <http://www.eyeisotita.gr/el/Pages/DictionaryFS.aspx?item=887> (2/8/2017)
- <http://www.minagric.gr/index.php/el/theministry2/agriculturalpolicy/koinotsxeseis/dienorgan/1234-oosa> (3/8/2017)